

вартість компанії, компанія заробила доходність меншою за доходність, яку вимагає інвестор (негативний SPREAD).

Процес управління вартістю передбачає не тільки розрахунок вартості компанії, її оцінку, а управління змінами вартості. Ціль управління вартістю – максимізація вартості компанії в довгостроковій перспективі за рахунок безперервного росту доданої вартості.

Таким чином, організаційно-економічний механізм управління холдинговою компанією отримує наступний вигляд на рис. 3. К запропонованому механізмі управління холдинговою компанією реалізація корпоративних інтересів забезпечується у три етапи:

1. Обговорення зацікавленими особами (акціонери, топ-менеджмент управлінської та підлеглих компаній, представники працівників) досягнутого рівня виконання корпоративних інтересів за минулий період (місяць, квартал, півріччя, рік) та планування базової величини корпоративних інтересів на наступний період.

2. Затвердження загальними зборами акціонерів базової величини корпоративних інтересів на наступний період.

3. Реалізація корпоративних інтересів топ-менеджментом управлінської компанії в стратегічному управлінні, управлінні фінансами та оперативному управлінні.

Висновки

Реалізація ідеї узгодженості корпоративних інтересів в організаційно-економічному механізмі управління холдинговою компанією дозволяє отримати економічний ефект у вигляді створення фонду захисту корпоративних інтересів за рахунок коригування чистого прибутку підлеглих компаній на величину невиконання корпоративних інтересів топ-менеджменту та працівників. Більш того досягається соціальний ефект, який виявляється у поліпшенні умов праці, виконанні правил охорони праці та техніки безпеки, підвищення життєвого рівня працівників, створюється основа розвитку організаційної культури. У свою чергу створення та подальше вдосконалення організаційної культури відкриває можливості для холдингових компаній у напрямку інтеграції

цінностей, бачення та ідеологій. Створюється не лише організаційна корпоративна культура вищого рівня, але й культура цілого бізнесу разом із системним менеджментом, який інтегрує управлінські системи з мікро- й макросередою та інкорпорує суспільні цінності в корпоративні.

Список використаних джерел

1. Баліцька В.В. Капітал підприємств України: тенденції, пріоритети / В.В. Баліцька. – К., 2007. – 480 с.
2. Горбунов А.Р. Дочерние компании, филиалы, холдинги: организационные структуры, консолидированный баланс, налоговое планирование / А.Р. Горбунов. – М.: Анкил, 1999. – 150 с.
3. Гританс Я.М. Организационное проектирование и реструктуризация (реинжиниринг) предприятий и холдингов / Я.М. Гританс. – М.: «Вольтерс Клуверс», 2008. – 224 с.
4. Кеплер Т. Концепции холдинга / Т. Кеплер; [пер. с нем.]. – Обнинск, Калуж. обл.: ГЦИПК, 1996. – 316 с.
5. Данников В. Холдинги в нефтегазовом бизнесе: стратегия и управление / В. Данников. – М.: Элвойс-М, 2004. – С. 464.
6. Зятковський І. Інтегровані корпоративні структури в умовах транзитивної економіки: відповідність нормам світової господарської та правової практики / І. Зятковський // Журнал Європейської Економіки. – 2005. – №4. – С. 481–496.
7. Ованесов А. Особенности системы управления по целям в холдинговых компаниях [Электронный ресурс] / А. Ованесов. – Режим доступа: <http://www.intalev.ru/>
8. Організаційні зміни: наукові засади і проблеми управління / Ф.О. Ярошенко, С.В. Козаченко. – К.: МЦРПМ ДІТМ МНТУ, 2004. – 292 с.
9. Принципи корпоративного управління / затверджено рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 11 грудня 2003 р. №571.
10. Фінансово-монетарні важелі економічного розвитку: в 3 т.: т. 3: Фінанси підприємств: тенденції, стан і проблеми управління / За ред. чл.-кор. НАН України А.І. Даниленка. – К.: Фенікс, 2008. – 308 с.
11. Храброва І.А. Корпоративное управление: вопросы интеграции. Афилированные лица, организационное проектирование, интеграционная динамика / И.А. Храброва. – М.: Издательский Дом «АЛЬПИНА», 2000. – 198 с.

С.І. ОЛІФЕРУК,

м.н.с., Інститут економіки та прогнозування НАН України

Економічний простір: сутність, ознаки та структура¹

У статті розглянуто підходи до визначення сутності поняття «економічний простір». Розкрито основні ознаки та структурні елементи економічного простору в економічній та географічній науці.

Ключові слова: економічний простір, регіональна економіка, продуктивні сили, економічні відносини, просторово-економічний підхід.

В статье рассмотрены подходы к определению сути понятия «экономическое пространство». Раскрыты основные признаки и структурные элементы экономического пространства в экономической и географической науке.

¹ Дана стаття підготовлена в рамках виконання відомчої науково-дослідної роботи «Інструменти регулювання просторово-економічного розвитку України», державний реєстраційний номер 0111U009105.

Ключевые слова: экономическое пространство, региональная экономика, производительные силы, экономические отношения, пространственно-экономический подход.

In the article the approaches to defining the essence of the concept of «economic space» are considered. The basic characteristics and structural elements of the economic space in the economic and geographical science are selected.

Keywords: economic space, regional economy, the productive forces, economic relations, spatial and economic approach.

Постановка проблеми. Визначення сутності економічного простору є теоретичною основою застосування та вдосконалення просторово-економічного підходу дослідження, прогнозування та управління процесів соціально-економічного розвитку національної економіки та регіонів країни. Актуальність даного підходу зумовлена розширенням теоретико-методологічним апаратом дослідження, що дозволяє врахувати сучасні тенденції функціонування економіки: посилення процесів глобалізації та регіоналізації, збільшення диспропорцій розвитку, підняття питання сталого розвитку, тощо.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Теорія економічного простору та просторово-економічний підхід дослідження господарського життя висвітлені в працях багатьох вчених, серед яких І.К. Бистряков, О.А. Біяков, В.Н. Василенко, О.Г. Гранберг, Д.М. Данилишин, О.В. Іншаков, П.А. Мінакір, М.І. Фащевський, Д.П. Фролов, В.В. Чемкарев. Однак, незважаючи на значну кількість напрацювань з даної проблеми, відсутнє єдине трактування поняття «економічний простір» та остаточно не сформовано просторово-економічний підхід до дослідження економіки в межах сучасної структури науки, що перешкоджає комплексному аналізу, організації та управлінню господарського життя на національному та регіональному рівнях.

Метою статті є визначення сутності, ознак та структурних елементів економічного простору.

Для реалізації поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- розкрити сутність економічного простору шляхом визначення його семантики, як родової категорії, та в контексті методологічних підходів основних напрямків економічної науки;
- визначити ознаки та структурні елементи економічного простору;
- виявити ознаки спільності просторових економічних утворень різних ієрархічних рівнів.

Виклад основного матеріалу. В науковій та публіцистичній літературі все частіше зустрічається термін «економічний простір». Його поява пов'язана зі зростанням інтересу до процесів економічного та соціального розвитку окремих територій чи «просторових» диспропорцій в «єдиному» економічному просторі внаслідок посилення глобалізаційних тенденцій та процесів регіоналізації. Однак слід відміти-

ти відсутність єдиного трактування поняття «економічний простір».

При визначенні сутності економічного простору насамперед постає потреба семантики поняття «простір». З точки зору філософії простір – це форма існування матерії, що утворена сукупністю елементів та характеризується протяжністю, положенням складових один відносно одного, структурою та взаємодією об'єктів. Також у фізиці введено поняття фазовий простір, що являє собою сукупність усіх можливих станів системи. Слід розрізняти також два аспекти трактування поняття простору: фізичного простору – фізичної форми існування матерії, абстрактного простору – набору елементів та характеристик. Існує третє твердження, що поняття «простір» не емпіричне, а структурне та класифікаційне, що позначає систему координат для фізичних об'єктів в процесі їх взаємодії [1].

Приклад абстрактного означення поняття «простір» дає математика: простір – множина об'єктів, які називаються його точками (складовими) і описуються будь-якими відношеннями між ними. Математичне тлумачення простору на відміну від філософського є методом дослідження (моделлю), а не формою існування матеріального. Даний підхід використовується іншими науками для позначення «власного» простору: суспільного, фізичного, географічного та ін. [2, 14; 17, с. 468–469].

Виходячи з вищезгаданих підходів попередньо сутність економічного простору можна розкрити через фізичний та абстрактний аспект трактування поняття «простір». У першому випадку ми під економічним простором розуміємо економіку (господарство) певного рівня (від елементарного до національного і глобального). В другому «економічний простір» – сукупність господарських елементів поєднаних відносинами та зв'язками.

Однак, щоб визначити сутність поняття «економічний простір» та правомірний аспект його вживання, проведемо аналіз напрацювань вчених економістів та географів з даної проблематики.

Наприклад, О.Г. Топчієв під економічним простором розуміє сукупність економічних об'єктів [16].

На противагу ряд авторів при визначенні економічного простору роблять акцент на економічних відносинах. Так, на думку Фр. Перру економічний простір включає відносини між об'єктами господарювання та умови їх протікання:

- відносини між фірмами;
- «поля сил», в яких реалізуються дані відносини;
- середовище, в якому взаємодіють «поля сил» [2, 14].

В. Пєфтєв також економічний простір ототожнює з системою відносин по використанню економічних ресурсів [14].

На нашу думку, дані підходи означення економічного простору як множини економічних об'єктів чи середовища, в якому вони функціонують, або відносин, що їх поєднують, – є усеченим.

Однак більшість авторів при визначенні економічного простору поєднують два попередні підходи. Наприклад, В.В. Чемкарева під економічним простором розуміє сукупність

«фізичних та юридичних осіб», які є носіями потреб та інтересів і реалізують їх, вступаючи в економічні відносини [18].

Подібним до попереднього є тлумачення Н.С. Черепцової, яка визначає економічний простір як сукупність господарюючих суб'єктів та відносин між ними, що координуються механізмами взаємодії природи та суспільства, через які задовольняються економічні інтереси [19, с. 64–65].

О.В. Іншаков та Д.П. Фролов під «економічним простором розуміють простір, в якому ведеться господарство». Даний простір насичений політичними та ринковими інтересами і сферами впливу, а також характеризується вартістю, корисністю, ціною, цінністю, витратами прибутками.

Автори в структурі економічного простору виділяють трансформаційну та трансакційну складову. До трансформаційної складової належать людський, технологічний та природний фактори виробництва (сюди ж відносяться господарські умови та ресурси географічного простору). А інституціональний, організаційний та інформаційний фактори віднесені до трансакційної складової і «формують соціально-польову структуру економічного простору» [10, с. 175–176].

Вчені звертають увагу на те, що економічні простори регіонів і країн у більшій мірі різняться кількісними та якісними характеристиками трансформаційної складової, а об'єднуються спільними інституційними та організаційними основами, з чого можна зробити висновок про дискретність глобального та національного економічного простору, а також основну ознаку, що визначає його межі.

Представники регіональної економіки при визначенні поняття «економічний простір» до носіїв економічної діяльності поєднаних відносинами та координованих механізмами вносять аспект території. Так, на думку О.Г. Гранберга економічний простір це «насичена територія», що вміщує в собі сукупність об'єктів об'єднаних зв'язками: населені пункти і промислові об'єкти, інфраструктура, сільськогосподарські та рекреаційні території... тобто обов'язковою складовою простору є географічна територія на яку «накладені» об'єкти сфери життєдіяльності суспільства [7]. Т.В. Пепа при визначенні економічного простору робить акцент на сукупності відносин між господарськими об'єктами, що розташовані на певній території, і виокремлює у структурі простору його фізичну складову та поле не конкретизуючи їх [12].

Найбільш узагальнюючим визначенням в даному напрямі є визначення авторського колективу РВПС України НАН України: економічний простір – «об'єднана економічними інтересами сукупність об'єктів та суб'єктів господарювання певної території, взаємодія і просторова організація яких спрямовується (через систему відносин та відповідні механізми) на вирішення завдань соціального і економічного розвитку» ...[9, 9]; а також поширення та взаємодії природних і штучних систем «в процесі господарської діяльності суспільства» [13, 47]. У даному випадку поряд з об'єктами та суб'єктами господарювання звертається увага на господарські системи, а також поєднуються особисті та суспільні інтереси.

В.Н. Василенко під економічним простором розуміє форму організації матеріальних об'єктів чи продуктивних сил, що відповідає рівню розвитку економічних та соціальних відносин. Вищезгадана організація матеріальної складової проявляється у встановленні послідовності їх введення та порядку взаємодії в суспільному виробництві (враховуючи територіальну структуру та галузеву спеціалізацію господарства), через систему господарських відносин, та в збереженні тенденцій розвитку в часовому вимірі [4, 9].

Автор також дає визначення регіонального економічного простору:

– як наукової абстракції, через яку розкриваються характерні ознаки певної території, що чітко відрізняють її від інших просторів;

– як об'єктивно існуючої сукупності господарських зв'язків та відносин, що виникли на певній території, межі якої визначаються завершеністю відтворювального процесу. Тобто основною ознакою регіонального економічного простору виступає «система господарювання та відповідні їй господарські зв'язки» [3, с. 148–149; 5, 6].

Зовсім інший підхід для означення економічного простору застосовує ряд вчених, вважаючи його абстрактною конструкцією. Так П. Кругман під економічним простором розуміє «абстрактний економічний ландшафт динамічного розподілу ресурсів» залежно від їх розташування та попиту [2, 14].

Альтернативне визначення «економічного простору» дано О.А. Біяковим. Автор під вищезгаданим поняттям розуміє «мережеву структуру контрактів та домовленостей, які реалізуються через економічні процеси суб'єктами господарювання» [14].

У процесі аналізу наукових праць відмічено відсутність однозначного трактування поняття «економічний простір». Автори на основі власних підходів (що носять специфіку галузей економічної науки, на якій спеціалізуються дані дослідники) визначають сутність поняття «економічний простір», виділяють його характеристики та складові елементи.

Вищезгадані визначення поняття позначають простір, як:

– динамічну множину елементарних економічних суб'єктів чи їх структурних об'єднань (галузевих, функціональних), населення та складових природи і задіяні в господарській діяльності на певній території;

– структурні одиниці простору є носіями певних економічних інтересів, які реалізуються через економічні відносини.

Досить часто терміном «економічний простір» визначають територію, де функціонує певна економічна система чи поширені спільні економічні відносини (уніфікована нормативно-правова база, система оподаткування, умови зовнішньої торгівлі, єдина валюта). Географічні межі ж «просторів» залежно від аспекту спільності коливаються в широких межах – від єдиного світового економічного простору до національних та міжнародних, регіональних та міжрегіональних (національні господарства, економічні союзи, митні та торгові союзи, вільні економічні зони, тощо).

На нашу думку, в широкому розумінні сутність поняття «економічний простір» розкривається через господарську діяльність, а не через аспект економічної науки, який змінюється залежно від еволюції підходів в контексті економічних шкіл. Під господарською діяльністю розуміємо діяльність, спрямовану на задоволення життєвих потреб людини, незалежно від рівня розвитку господарського життя суспільства. Іншими словами, це форма прояву суспільного відтворювального процесу.

У вузькому розумінні «економічний простір» слід розглядати як унікальне поєднання набору продуктивних сил та/або системи економічних відносин, що характерні для певної території, та відрізняється від «аналогічних поєднань складових» інших територій даного ієрархічного рівня. Наприклад, для позначення економічного простору національної економіки чи економічного союзу (сукупності національних економік) спільною ознакою виступають економічні відносини (політико-правове середовище). Для виділення регіонального економічного простору основною ознакою унікальності виступає організаційно-управлінська система, яка не завжди співпадає з ареалом поширення природних ресурсів, господарським комплексом чи розселенням етнокультурної спільності. А для територіальних господарських систем різного ієрархічного рівня – завершеність виробничого циклу чи циклу суспільного відтворення.

Ряд авторів основними ознаками економічного простору вважають показники вартості, цінності, кількості ресурсів та продуктів, співвідношення витрат і доходів, попиту та пропозиції, а основна функція економічного простору, полягає у безперервному виробництві благ (товарів та послуг), необхідних для забезпечення життєдіяльності суспільства (фізичного існування та різностороннього розвитку його членів) [1; 10; 12].

На думку І.К. Бистрякова та Л.Г. Чернюк для економічного простору характерні такі ознаки:

- «середовищем» економічного простору є географічний простір;
- єдність економічного і правового простору, тобто єдине законодавчо-правове поле, державна економічна політика (фіскальна, соціальна...), фінансова та виробнича інфраструктура;
- спільний ринок факторів виробництва, трудових ресурсів, товарів та послуг;
- диференціація економічної діяльності в просторі (регіональність – «розпад на інтегральні утворення із збереженням властивостей і параметрів простору»);
- циклічність розвитку економічного простору [1, 15].

Існує точка зору, що економічний простір входить до соціального, разом із демографічним, культурним та екологічним, однак дане формулювання є некоректним, оскільки господарська діяльність є одним із аспектів життєдіяльності суспільства, яка пронизує всі інші [12].

Економічний простір є складовою частиною географічної оболонки, оскільки включає лише середовище життєдіяль-

ності суспільства (відсутні геосфери, що безпосередньо не являються фактором чи умовою господарської діяльності).

У результаті дослідження і систематизації напрацьованих визначено різноаспектні структурні складові економічного простору, що розкривають його неоднорідність. Найбільш поширеним в наукових роботах є виділення галузевої (галузі економіки, у свою чергу, поєднуються у сфери діяльності) та функціональної структури господарства. Територіальна та організаційно-управлінська структура економічного простору розкривають його просторову організацію та систему управління. Ряд авторів видаляють ієрархічну структуру економічного простору. Новим напрямом є дослідження процесів в сукупному економічному процесі простору.

На нашу думку, доцільно розпочати з визначення складових економічного простору (факторно-компонентної структури).

Так, ряд авторів виділяють різні структурні моделі економічного простору, які за масштабом варіюються від сукупності господарських суб'єктів до глобального господарства. Ми не погоджуємося з підходом про виділення економічного простору на рівні підприємств, хоча і вони є елементарною організаційною структурою господарської діяльності [11]. Відмічено акцентування уваги на економічних відносинах чи продуктивних силах, однак даний підхід є усічений.

На нашу думку, факторно-компонентна структура економічного простору розкривається через синтез продуктивних сил із системою економічних відносин локалізовані на певній території, що має статус політично-адміністративної чи економічно-правової суверенності:

- інститути суспільства та політично-правове середовище – визначає систему економічних відносин, а також забезпечує законність, безпеку та свободу господарських суб'єктів;
 - людські ресурси – статеві-вікова структура населення, його освітньо-кваліфікаційний рівень;
 - економічні умови навколишнього середовища та природні ресурси;
 - капітал: фізичний – будівлі, обладнання, машини; неречовий – знання, технології та розробки; фінансовий [8, 19].
- Сукупність економік країн утворюють глобальний економічний простір. У свою чергу, економічний простір є неоднорідним і може розпадатися на окремі менші інтегральні утворення, які зберігають його властивості, в результаті чого формується його ієрархічна структура:

- глобальний економічний простір;
- простір наддержавних інтеграційних економічних об'єднань;
- економічний простір держави;
- регіональний економічний простір;
- економічний простір транскордонних утворень;
- окрема група економічних територіальних систем, які характеризуються підвищеною концентрацією продуктивних сил та економічних процесів (територіально-виробничі комплекси, кластери, «полюси росту»), або точково-мережевою організацією (ТНК).

Щодо територіальної структури економічного простору, то існує два підходи її виділення. Територіальну структуру на рівні регіону запропонував О. Гранберг, який виділив два її типи: однорідну та вузлову. Формами вузлової організації є пункт, центр, вузол, а також центр та периферію. За розташуванням форм територіальної організації регіони набувають таких просторових структур: осередковий, дифузний, рівномірно-вузловий та агломераційно-вузловий [7]. На противагу М.М. Паламарчук вузлову територіальну структуру регіонального та національного простору, яка прийнятна для промисловості доповнює ареальними та зональними елементами, що дозволило вносити у структуру площинно зосереджені економічні елементи (рекреаційні території та сільське господарство) [15].

О.А. Біяков в економічному просторі виділяє такі процеси:

- основні економічні процеси;
- допоміжні економічні процеси;
- процеси життєзабезпечення;
- деструктивні процеси, що протидіють господарській діяльності [14].

Висновки

У процесі дослідження наукових праць було виявлено багатоаспектність трактування поняття «економічний простір» та наявність розрізнених досліджень економічного життя в контексті просторово-економічного підходу.

Визначено, що сутність поняття «економічний простір» розкривається через аспект господарської діяльності. У вузькому розумінні «економічний простір» – поєднання набору продуктивних сил та/або системи економічних відносин, що характерні для певної території, відрізняється від «аналогічних поєднань складових» інших територій даного ієрархічного рівня.

Економічний простір має ознаки господарської системи, що локалізована в географічному просторі. Його межами є кордони політико-адміністративних чи економічно-правових утворень (економічні союзи, зони транскордонного співробітництва) та ізоляції концентрації продуктивних сил чи завершеності відтворювальних процесів. Даний підхід має свої переваги, оскільки не розриває суб'єкт та об'єкт управління соціально-економічним розвитком, а також формує єдині правила гри.

На сучасному етапі просторово-економічні дослідження виходять за межі теоретико-методологічної бази регіональної економіки, тому постає питання розширення її проблематики, сформувані новий напрям в її межах, або розробити нову парадигму просторової економіки, що консолідує розрізнені дослідження в єдине ціле.

Перспективи подальших досліджень. Оскільки в даній статті подано визначення сутності економічного простору та виділено його ознаки і структуру, то перспективи подальших досліджень пов'язані з вдосконалення просторово-економічного підходу економічної науки. Розробка та вдосконалення теоретико-методологічної бази просторової економіки покликана охопити нові тенденції сучасного економічного життя, що до-

зволить підвищити керованість процесів соціально-економічного розвитку національної економіки та регіонів країни.

Список використаних джерел

1. Бистряков І.К. Економічний простір: аспекти методологічного визначення / [І.К. Бистряков., Л.Г. Чернюк]; За заг. ред. д-ра екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України Б.М. Данилишина. – К.: РВПС України НАН України, 2006. – 56 с.
2. Бутенко Т.О. К вопросу о сущности экономического пространства / Т.О. Бутенко // Экономика та право. – 2010. – №4. – С. 13–17.
3. Василенко В.Н. Архитектура регионального экономического пространства: монография / В.Н. Василенко; НАН Украины Ин-т економіко-правових исследований. – Донецк: ООО «Юго Восток, ЛТД». 2006. – 311 с.
4. Василенко В.Н. Об основных конструктивных элементах экономического пространства / В. Н. Василенко // Экономика и право. – 2009. – №2 (24). – С. 5–10.
5. Василенко В.Н. Пространственные особенности межрегиональных изменений структурных изменений в экономическом развитии / В.Н. Василенко // Вісник Інституту економіко-правових досліджень НАН України. – 2011. – №1 (2) – С. 5–13.
6. Верлен Б. Общество, действие и пространство. Альтернативная социальная география / Б. Верлен // Социологическое обозрение. Том 1. – 2001. – №2. – С. 26–47.
7. Гранберг А.Г. Основы региональной экономики: Учебник для вузов / А.Г. Гранберг [3-е изд.] – М.: ГУ ВШЭ, 2003. – 495 с.
8. Данилишин Б.М. Продуктивні сили: місце і роль у системі економічної науки та суспільного поступу / Б.М. Данилишин // Продуктивні сили України. – К.: РВПС України НАН України. – 2006. – №1. – С. 5–19, с. 19.
9. Економічний простір і динаміка розвитку продуктивних сил України: теоретико-методологічні основи дослідження / За ред. д.е.н., проф., чл.-кор. НАН України Б.М. Данилишина. – К.: РВПС України НАН України, 2008. 220 с.
10. Иншаков О.В. Экономическое пространство и пространственная экономика / О.В. Иншаков, Д.П. Фролов – ЭНСР. – №4 (31). – 2005.
11. Осипов Ю.М. Очерки философии хозяйства / Ю.М. Осипов – М.: Юристъ, 2000. – 368 с.
12. Пепа Т.В. Регіональна динаміка і трансформація економічного простору України / Т.В. Пепа. – Черкаси: Брама-Україна, 2006. – 440 с.
13. Просторова організація продуктивних сил України: мезо- та мікрорегіональний рівень / [Данилишин Д.М., Чернюк Л.Г., Фашевський М.І. та ін.] – Вінниця: Книга-Вега, 2007. – 572 с.
14. Теория экономического пространства: методологический и региональный аспекты / М-во образования Рос. Федерации, Гос. образоват. учреждение высш. проф. образования «Кузбас. гос. техн. ун-т». – Томск: Изд-во Том. ун-та, 2004. – 151 с.
15. Территориальная структура производственных комплексов / [Паламарчук М.М., Балабанов Г.В. и др.] – К.: Наукова думка, 1981. – 310 с.

16. Топчіев О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: Навчальний посібник / О.Г. Топчіев. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.

17. Философский словарь / Под ред. И.Т. Фролова. – 7-е изд., перераб. и доп. – М.: Республика, 2001. – 719 с.

18. Чемкарев В.В. Экономическое пространство как объект и предмет экономической науки. // Философия хозяйства: Альманах

Центра общественных наук и экономического факультета МГУ им. М.В. Ломоносова. – М.: Изд-во ИТРК, 2000. – №3. – 328 с.

19. Чернецова Н.С. Природа и структура экономического пространства и экономические интересы / Н.С. Чернецова // Известия Пензенского государственного педагогического университета им. В.Г. Белинского. Общественные науки. – 2006. – №2 (6). – С. 64–68.

Л.В. МОГИЛКО,

аспірант, Київський національний університет ім. Т. Шевченка

Основні напрями подолання кризових явищ у фінансово-економічній сфері України

У статті розглянуто причини виникнення та наслідки фінансово-економічної кризи в Україні. Визначено основні напрями подолання кризових явищ в Україні.

Ключові слова: світова фінансова криза, антикризові заходи, державні цінні папери, боргова стратегія.

В статье рассмотрены причины возникновения и последствия финансово-экономического кризиса в Украине. Определены основные направления преодоления кризисных явлений в Украине.

Ключевые слова: мировой финансовый кризис, антикризисные меры, государственные ценные бумаги, долговая стратегия.

In the article the causes and consequences of financial and economic crisis in Ukraine are considered. The main directions of overcoming the crisis in Ukraine are determined.

Keywords: global financial crisis, anti-crisis measures, government securities, debt strategy.

Постановка проблеми. Виникнення у вересні–жовтні 2008 року хвилі кредитної кризи у багатьох розвинутих країнах з подальшим її перетворенням у світову фінансову кризу спричинило значне погіршення макроекономічних показників у багатьох країнах. Відповідно, криза такого масштабу не могла не зачепити економіку України, яка інтегрована у світову економіку. Світова фінансова криза призвела до відчутних негативних наслідків у соціально-економічній сфері України, що зумовлює розробку та впровадження антикризових заходів у різні сектори вітчизняної економіки.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Дослідженню питань виникнення фінансової кризи в Україні та розробці антикризових заходів присвячені праці багатьох науковців, зокрема таких як Г. Багратян, О. Барановський, І. Бураковський, Т. Вахненко, В. Воротін, Б. Данилишин, І. Дорошенко, Я. Жаліло, І. Кравченко, І. Лютий, В. Мовчан, М. Сивульський, В. Юрчишин, О. Юрчук, та інших.

Метою статті є дослідження особливостей виникнення та протікання фінансової кризи в Україні, а також визначення основних заходів, необхідних для подолання вітчизняної фінансової кризи.

Виклад основного матеріалу. Світова фінансова криза розпочалася ще наприкінці 2007 року з обвалу ринку іпотечних кредитів у США. Обвал ринку нерухомості, стрімке зростання кількості неповернених кредитів, банкрутство кредитних фондів, списання світовими банками сотень мільярдів доларів збитків, обвал фондових ринків, зростання цін на енергоносії, прискорення темпів світової інфляції та зниження темпів зростання світової економіки – всі ці події взаємопов'язані і відбулися за період менше одного року [4]. Фактично надзвичайно тісна взаємопов'язаність та переплетеність фінансових систем призвела до того, що криза на американському ринку переросла у кризу світової економіки.

Тому з початком фінансових негараздів на світових фінансових ринках економіка України почала на собі відчувати вплив негативних зовнішніх кризових процесів, зокрема:

- зростання вартості та утруднення отримання зовнішніх запозичень, у той час як настав період гострої потреби у рефінансуванні запозичень, зроблених урядом та комерційними банками у попередні періоди;

- витік капіталу з країни, пов'язаний із падінням фондових індексів в Україні та світі, що підвищило попит на іноземну валюту та викликало девальваційні тенденції;

- зниження попиту на провідних експортних ринках України (насамперед металургійної продукції), що співпало з погіршенням умов торгівлі для українських експортерів через ревальвацію гривні та подорожчання складових собівартості їхньої продукції;

- наростання негативних очікувань суб'єктів ринку під впливом демонстраційного ефекту низки банкрутств потужних фінансових компаній провідних країн світу, біржової па-